Kulturutskottets betänkande
1978/79:18
med anledning av motioner om ett arabvärldsinstitut

Motionerna

I detta betänkande behandlar utskottet följande motioner, vilkas behandling på förslag av kulturutskottet i betänkandet 1977/78:28 uppskjutits till riksmötet 1978/79, nämligen

1977/78:1122 av Per Gahrton (fp) vari yrkas att riksdagen beslutar ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om svenskt initiativ till ett nordiskt arabvärldsinstitut,

1977/78:1531 av Bertil Måbrink m. fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om åtgärder för att inrätta ett arabiskt institut i enlighet med vad som anförts i motionen.

I motionerna anges att det på skilda håll i vårt land bedrivs forskning och studier som är inriktade på förhållandena i den arabiska världen. De insatser som görs kännetecknas enligt motionen 1977/78:1122 av både mångfald och bredd. Resultatet av det arbete som läggs ner skulle emellertid främjas om det fanns ett gemensamt forum för forskning och annat kunskapssamlande om arabvärlden. Därigenom skulle en överblick och samordning uppnås, samtidigt som dubbelarbete undveks och kunskaper hos forskare och administratörer bättre utnyttjades.

I de båda motionerna erinras om att det i Norden finns ett Afrikainstitut, förlagt till Uppsala, och ett Asieninstitut – Centralinstitutet för nordisk asienforskning i Köpenhamn. Geografiskt täcker dessa institut tillsammans arabvärlden. Ingetdera av instituten besitter dock enligt motionerna någon större sakkunskap om just den arabiska regionen.

Motionerna syftar till inrättande av ett arabvärldsinstitut. Ett sådant institut avses få uppgifter som i stort sett motsvarar de nämnda befintliga institutens. Därutöver framhålls i motionen 1977/78:1122 att ett arabvärldsinstitut kan få stort värde för språklig utbildning och assistans. Dess funktioner som bibliotek och dokumentationscentral betonas i motionen 1977/78:1531. I den förstnämnda motionen talas om ett nordiskt arabvärldsinstitut, medan det i motionen 1977/78:1531 inte sägs något om institutets förankring eller verksamhetsområde.

Yttrande över motionerna

Kulturutskottet har inhämtat yttrande från utrikesutskottet över motionerna 1977/78:1122 och 1977/78:1531. Utrikesutskottets yttrande (UU 1978/79:1 y) har fogats som bilaga till detta betänkande.

Utskottet

Såsom utrikesutskottet konstaterar i sitt yttrande över motionerna 1977/78:1122 och 1977/78:1531 har arabvärlden under senare år tilldragit sig allt större intresse i vårt land, samtidigt som de faktiska förbindelserna med arabländerna på olika områden starkt vidgats och fördjupats. För Sverige, liksom för övriga nordiska länder, spelar arabländerna en allt väsentligare roll i såväl politiskt som ekonomiskt avseende. Utrikesutskottet uttalar sig för att möjligheten att inrätta ett arabvärldsinstitut på lämpligt sätt bör utrönas. Det förordas ske inom Nordiska rådsverksamhetens ram, eftersom ett sådant institut enligt utrikesutskottets mening bör få en samnordisk funktion och ställning, liknande de befintliga Afrika- och Asieninstitutens.

Kulturutskottet delar utrikesutskottets uppfattning att det från olika berörda intressenters synpunkt i första hand är av intresse att det finns tillgång till ett centralt och aktuellt litteratur- och dokumentationsbestånd om de arabiska länderna samt till en förbättrad informationsservice. Enligt kulturutskottets uppfattning bör emellertid riksdagen av flera skäl undvika att uttala sig för att dessa och andra funktioner anförtros ett för ändamålet särskilt inrättat institut.

Frågan om inrättande av ett arabvärldsinstitut har som kulturutskottet ser det forskningsorganisatoriska och forskningspolitiska aspekter som måste beaktas. Forskningsrådsutredningen behandlar i betänkandet (SOU 1977:52) Forskningspolitik det generella problemet huruvida nya och speciella forskningsbehov skall tillgodoses genom att man inrättar särskilda institut eller genom utnyttjande av universitets- och högskoleorganisationen. Utredningen konstaterar att det i skiftande sammanhang har framhållits att en forskningspolitisk målsättning bör vara att inte upprätta nya självständiga institut för olika specialområden. Anledningen härtill är bl. a. att institutsbildningen anses kunna leda till en forskningsmässig isolering och stagnation och att instituten lätt kan tappa förmågan till förnyelse och kontakt med aktuell forskning.

Även om en strävan bör vara att även fortsättningsvis utnyttja högskolan anser utredningen dock att också institutens möjligheter att bedriva en vital forskning bör uppmärksammas. Särskilt understryker utredningen möjligheten att genom tillräckligt stora institutsenheter få till stånd den rörlighet som anses vara ett av institutsforskningens mer svårbemästrade problem att uppnå. Förslag från regeringen angående forskningspolitiska frågor är att vänta våren 1979. Ett bättre underlag för ställningstaganden i frågor om bl. a. institutsbildning kommer således att föreligga inom en nära framtid.

Samhällslivets allmänna internationalisering har skärpt uppmärksamheten på högskoleutbildningens möjligheter att förbereda de studerande för en framtid som yrkesutövare och samhällsmedborgare i en miljö där kravet på internationell orientering ökar. Då man bedömer behovet av särskilda åtgärder för att i Sverige öka kunskapen om arabländerna bör enligt utskottets

mening beaktas förutsättningarna att inom högskolan skapa utrymme för internationellt utbyte.

Det internationella utbytet inom högskoleområdet behandlades utförligt av internationaliseringsutredningen, som 1973 initierades av det dåvarande universitetskanslersämbetet. Denna utredning fann stora brister i det svenska utbildningsväsendets internationella kontakter och framlade en serie förslag till konkreta åtgärder, bl. a. för ökat personutbyte. För att undersöka i vilken mån situationen förändrats under de senaste åren företog utredningen om det svenska kultur- och informationsutbytet, den s. k. SIK-utredningen, våren 1978 en begränsad kartläggning av det internationella utbytet inom högskoleområdet. Resultatet av undersökningen redovisas i betänkandet (SOU 1978:56) Kultur och information över gränserna och visar att resurserna fortfarande är otillräckliga för de utvidgade kontakter som allmänt anses nödvändiga. Utredningen understryker kraftigt de allmänna synpunkter och krav på ökade resurser för högskolans utlandskontakter som framfördes av internationaliseringsutredningen. Även i andra avseenden föreslår SIK-utredningen avsevärda förstärkningar av kultur- och informationsutbytet med utlandet. En proposition med anledning av SIK-utredningens förslag avses bli förelagd riksdagen i mars 1979. Om statsmakternas beslut därvid tillgodoser utredningens intentioner kommer även problem av den art som tas upp i de nu aktuella motionerna att i någon mån avhjälpas.

Med hänsyn till det anförda anser utskottet att diskussionen om ett centrum för forskning och annat kunskapssamlande om arabvärlden i första hand bör koncentreras kring möjligheterna att bygga ut verksamheten vid ettdera av de befintliga Asien- eller Afrikainstituten så att det inom sin ram kan fylla dessa funktioner.

Utskottet utgår från att den svenska regeringen beaktar de synpunkter som aktualiserats genom motionerna 1977/78:1122 och 1977/78:1531 beträffande behovet av förbättrade betingelser för personer som bedriver forskning och specialstudier inriktade på skilda förhållanden i den arabiska världen. Det ankommer därvid på regeringen att ta de initiativ inom ramen för det nordiska samarbetet som regeringen kan finna motiverade.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet

att riksdagen avslår motionerna 1977/78:1122 och 1977/78:1531.

Stockholm den 30 november 1978

På kulturutskottets vägnar
GEORG ANDERSSON

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Georg Andersson (s), Per Olof Sundman (c), Tore Nilsson (m), Ingemar Leander (s), Olle Eriksson (c), Åke Green (s), Ingegärd Frænkel (fp), Tyra Johansson (s), Karl-Eric Norrby (c), Lars-Ingvar Sörenson (s), Ingrid Diesen (m), Hans Alsén (s), Kerstin Göthberg (c), Catarina Rönnung (s) och Gunnar Richardson (fp).

Utrikesutskottets yttrande

Bilaga

1978/79:1 y

med anledning av motioner om ett arabvärldsinstitut

Till kulturutskottet

Genom beslut den 14 mars 1978 har kulturutskottet hemställt om utrikesutskottets yttrande över motionen 1977/78:1122 av Per Gahrton (fp) och motionen 1977/78:1531 av Bertil Måbrink m. fl. (vpk).

I den förra motionen hemställs att riksdagen beslutar ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om svenskt initiativ till ett nordiskt arabvärldsinstitut. I den senare föreslås att riksdagen hos regeringen hemställer om åtgärder för att inrätta ett arabiskt institut i enlighet med vad som anförs i motionen.

I de båda aktuella motionerna erinras om att det i Norden finns ett Afrikainstitut, förlagt till Uppsala, och ett Asieninstitut, beläget i Köpenhamn, vilka tillsammans geografiskt täcker arabvärlden. Ingetdera av instituten torde dock besitta någon större sakkunskap om just den arabiska regionen, heter det.

Utskottet

Utskottet har inte sett det som sin uppgift i sammanhanget att pröva de praktiska och ekonomiska förutsättningarna att förverkliga motionärernas förslag om ett särskilt institut för arabvärldsfrågor utan begränsar sig till att söka bedöma förslagets värde utifrån de särskilda intressen utrikesutskottet är satt att företräda.

Arabvärlden har tilldragit sig ett allt större intresse i vårt land under senare år, i takt med att de faktiska förbindelserna med arabländerna på olika områden starkt vidgats och fördjupats. Inte minst gäller detta handels- och kulturutbytet liksom turismen. I viss mån torde även biståndsverksamheten och den av SIDA stödda u-landsinformationen ha bidragit till detta växande intresse. Förhållandet torde vara likartat i övriga nordiska länder.

Arabvärlden är vidsträckt och heterogen men binds samman av bl. a. språk och religion. Arabländerna spelar en allt viktigare roll i såväl politiskt som ekonomiskt avseende.

Som motionärerna påpekar, bedrivs det på skilda håll i vårt land en hel del forskning och specialstudier inriktade på skilda förhållanden inom den arabiska världen. Detta sker vid universitet och högskolor men också inom eller på uppdrag av olika statliga myndigheter. Även inom näringslivet, främst inom exportindustrin och konsultverksamheten, torde åtskilliga studier av arabiska förhållanden pågå. Det finns emellertid inget naturligt

centrum vare sig för forskning eller annat kunskapssamlande om arabvärlden.

Det synes utskottet troligt att olika intressenter i väsentlig mån skulle vara betjänta av att ha tillgång till ett specialiserat institut, vars främsta uppgift skulle kunna bestå i att bygga upp ett centralt och aktuellt litteratur- och dokumentationsbestånd om de arabiska länderna samt att bistå med framtagning av sådan information om dessa som efterfrågas.

I den ena av motionerna talas om ett nordiskt arabvärldsinstitut, medan den andra inte utsäger något om det föreslagna arabinstitutets förankring eller verksamhetsområde. Enligt utskottets mening borde behovet av ett dylikt institut bli föremål för en närmare analys och prövning. I första hand borde en samnordisk lösning prövas, efter mönster av de befintliga Afrika- och Asieninstituten, och detta förslagsvis ske inom Nordiska rådsverksamhetens ram.

Stockholm den 21 november 1978

På utrikesutskottets vägnar
ALLAN HERNELIUS

Närvarande vid ärendets slutbehandling: Allan Hernelius (m), förste vice talmannen Torsten Bengtson (c), Erik Adamsson (s), Anna-Lisa Nilsson (c), Sture Palm (s), Georg Åberg (fp), Olle Göransson (s), Ingrid Sundberg (m), Sture Ericson (s), David Wirmark (fp), Karin Söder (c), Ulla Tillander (c) och Axel Andersson (s).